

De l'Art del Llibre

Pells i relligadures

En un article titolat *Les Arts del Llibre* publicat en "La Publicitat" del dia 28 de juliol, parla l'intelligent crític d'art que signa amb el pseudònim de Joan Sacs, de quasi tot el referent a l'art del llibre, amb molt de coneixement i més bona intenció, perquè tendeix a estimular les arts referents al llibre exagerant una mica la nota sobre la seva decadència a Barcelona. Dic exagerant, perquè a Barcelona no hi ha pròpiament decadència sinó més aviat estacionament que ja és en certa manera decadència. Però això que és cert en termes generals, no ho és d'una manera absoluta. Barcelona conserva encara la primàcia a Catalunya i a Espanya en l'art de la impressió i formació del llibre. N'hi ha prou per a demostrar-ho en esmentar les publicacions senzilles però perfectes de la "Il·lustració Catalana", les artístiques dels Oliiva, de Vilanova i les puleres i ben concebudes de la casa Miquel-Rius. N'hi ha d'altres i aquestes les esmenta l'articulista com a mostra. Cal reconèixer, però, que són excepcions i que Barcelona temps per temps no està al nivell que estava al segle XIX. Hi ha a Barcelona intel·ligència i elements per a fer-ho millor i això és el que deu voler dir Joan Sacs i en això hi estic del tot conforme.

També en la fabricació del paper de guardes i teles es pot fer a Barcelona el que no es fa. Les millors teles vénen de fora. La dels papers de guardes i tapes fets a mà a Catalunya en els segles XVIII i XIX imitant amb fortuna els vinguts d'Itàlia i de França s'ha estacionat del tot davant la invasió del paper fet a màquina que vé principalment d'Alemanya. A França, però, es torna a pintar el paper a mà per a relligadures de bibliòfil i si a Catalunya no es pot competir en el paper pintat a màquina, es pot ben fer el paper pintat a mà. I resta demostrat que es pot fer pels assaigs pràctics amb èxit a la casa Miquel-Rius. I això seria de gran utilitat perquè es prenen per a pintar papers de bona qualitat i de fibra forta com papers de fil i japonesos, que són de gran durada i no es pelen dels cantells. Ara, els millors papers per a tapes vénen del Japó.

Diu Joan Sacs "pells i pastes per a la relligadura estan a Catalunya a l'edat de pedra". No, això no. A Reus i Valls es fan pells ben bones per a l'enquadernació. Badanes brunyides excel·lents per a llibres de petit format, xagrins (pell de cabra) de gran resistència per a llibres grossos. Els pergamins (pell de moltó) no es fan a Catalunya, però els millors del món són els de Madrid i Barbastro que es gasten aquí. Les vitelles (pell de vedella) de menys resistència que el pergami, i més a propòsit per a escriure que per a enquadrar vénen de França. Els marroquins, un dia del Marroc i avui de l'Àsia, són sempre importats perquè la seva gran resistència no es troba sinó en pells de cabra de país càlid.

Amb pells d'aquí i amb pells de fora es fan avui a Barcelona relligadures de bibliòfil com mai s'havien fet.

Es coneixen bones encuadernacions fetes a Barcelona dels segles XVII i XVIII.

Al XIX hi havia els tallers del senyor Domènech i del senyor Vives. El primer era un taller de gran producció, d'on sortia de tant en tant una relligadura notable. No sé si es deu conservar a Nostra Dona de la Saleta, a França, un Missal que a manera d'ex-voto, hi va oferir un notable barceloní. Pel que recordo era veritablement remarkable. Ben muntat, formant un bloc perfecte, amb les tapes ben ajustades al llibre, sense caragolar-se ni cap enfora ni cap endins, cobert en pell de xagrí, decorat amb gofrats i daurats a mà. Els cantells daurats i pintats per un artista el nom del qual m'ha fugit de la memòria. En la canal hi havia pintada, una Puríssima i en el cantell de dalt Moisès dins el bressol damunt les aigües del Nil. Jo tenia quinze o setze anys; ja m'agradaven els llibres i aquell Missal em va causar un gran efecte. Després he pensat moltes vegades en averiguar si el llibre es conserva per demanar-ne fotografies. Potser ara, en aquests darrers temps, no em produiria el mateix efecte, com en moltes coses sol succeir.

Don Pere Domènech visità per a veure principalment coses del seu art l'Exposició universal de París de 1878. Entre els bons encuadernadors hi havia allavors l'alemany Traütz, home de caràcter molt suau, considerat pels vells aristòcrates de la bibliofília com el déu de l'encuadernació. Muntava i daurava amb una perfecció mai vista, tenia sobre tot molta trassa en el muntatge de llibres de llom prim, considerats com molt difícil d'ésser ben deixats, i el seu or era d'una lluïssor extraordinària. Era home de poques idees i de més pobre imaginació. No feia sinó copiar i decorar amb filets creuats i entrecreuats. Tirava molt sovint el ròtül del llom una mica tort. El seu rival era Mercier, persona de geni molt fort. No tenia bon or, però cobria bé i no es volgué acontentar amb els motllos vells. Va fer relligadures remarcables, i era l'encuadernador dels bibliòfils revolucionaris, partidaris de la innovació. Els dos concorregueren al certamen nacional, però els bibliòfils conservadors aconseguiren que es donés medalla d'or a Traütz i solament de plata a Mercier. El senyor Domènech veié les obres de l'un i de l'altre, li interessaren més les del segon i l'anà a veure. No sabia els premis concedits i ho preguntà a Mercier. "Veniu", li digué aquest. El conduí a un lloc reservat i alsà el tap. A sota hi havia clavada la medalla de plata, que encara que feia poes dies que hi era, ja havia pres una patina ben negrosa.

El taller del senyor Domènech passà després al seu fill don Eduard, de qui tinc fetes encuadernacions apreciades.

Del senyor Vives, que vivia en els seus darrers temps a la plassa de Santa Anna, ja vell i acabada la seva activitat, es coneixen relligadures una mica imperfectes, però de gran efecte, sobre tot les fetes en mosaic, de vellut de seda i daurats a mà.

No parà en la seva progressió sempre ascendent l'art de la relligadura a Barcelona. Don Marian Aguiló li féu donar un gran pas amb els seus consells que tant aprofità l'encuadernador Ruíz, donant als llibres, no sempre sòlidament cosits, una relligadura pròpia i adequada amb bones pells i daurats enèrgics i de caràcter, mancats sovint de pulcritud.

Però el gran salt en la relligadura artística el donà don Hermenegild Miralles estimulat i aconsellat per don Ramon Muntaner i pel seu fill don Joaquim, que té avui en

la seva biblioteca gran quantitat de bones encuadernacions de bibliòfil. També don Hermenegild en té un bon nombre, potser les més perfectes i fastuoses sortides del seu taller avui desaparegut. Adoleixen les relligadures del senyor Miralles del defecte de no ésser sempre apropiades al llibre que es troba dins i de no estar el llom a l'altura de les tapes, però això va ésser corregit en les seves darreres obres. Ja no existeix, com hem dit, el taller del senyor Miralles, però en resten d'altres en plena activitat.

Avui la relligadura de bibliòfil a Barcelona es fa en més quantitat i amb més bon gust que mai. La casa Miquel Rius, dirigida per don Ramon Miquel i Planes, restaurador de la vella relligadura espanyola i catalana ha reproduït amb tota fidelitat i amb més perfecció, sense fer-li perdre el caràcter, les més notables encuadernacions conservades a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a la biblioteca de la Catedral de Barcelona, a la Nacional de Madrid i en mans de particulars. En la revista "Bibliofilia" que publica el senyor Miquel i en dos interessants fullets que ha publicat, un sobre la relligadura vella i un altre sobre la nova, es poden veure reproduccions gràfiques de les magnífiques encuadernacions fetes a Barcelona en el seu i altres tallers.

El punt flac de la relligadura a Barcelona era la imperfecció del daurat a mà. El senyor Miralles ho va comprendre i féu venir de París un bon daurador: M. Pierre Schultz, home que daurava amb rara perfecció, però que no entenia els estils. El senyor Miquel i Planes que és bibliòfil intel·ligent i el principal client de casa seva, procura fer les relligadures en harmonia amb els llibres i ha resolt la qüestió del daurat formant-se un daurador, el senyor Ventura, que avui en sap tant com els de fora.

La casa Subirana que feia bé aquelles fredes i banals relligadures de llibres religiosos, ha fet una sorprenent evolució cap a la relligadura de bibliòfil i associant-se amb un daurador català format a París, ha fundat el taller Brugalla - Subirana. El senyor Brugalla, no solament daura perfectament, sinó que coneix bé la història de l'encuadernació i està ben enterat dels estils. Han sortit del seu taller cap a les biblioteques de Barcelona, Catalunya i Espanya veritables obres d'art.

Don Angel Aguiló, del cos d'*Archivos, Bibliotecas y Museos*, fill de don Marian, sap per ciència i per herència, què és el llibre i li dóna al seu taller una encuadernació adequada. Ha fet notables encuadernacions de caràcter monacal seguint els estils dels segles XV i XVI. Igualment n'ha fet i en fa d'art modern acudint de vegades al dibuix d'artistes acreditats. En posseeix una digna d'ésser vista, dibuixada del senyor Riquer i executada en el taller d'Angel Aguiló que cobreix un dels vint exemplars en paper de fil del Decameró de Boccaci.

D'un taller modest, el del senyor Rovira, surten igualment relligadures d'un muntatge perfecte que sol fer daurar pel francès Guerin, establert a Barcelona ja fa anys. Perquè avui Barcelona, per estar com estan les millors ciutats en qüestió de relligadures, compta amb un taller exclusivament per al daurat a mà. Tots aquests tallers estan ben proveïts de gran quantitat de petits ferros per a daurar. Aquests ferros són els mateixos que imprimeixen sobre la pell del llibre un dibuix en or o en fret. Es diu en fret quan és sense or, però la matriu que abans es feia de ferro i avui es fa de bronze, s'ha d'escalfar igualment.

Sé que hi ha a Barcelona algun altre taller del que no parlo perquè no conec. Dels

que he parlat, de tots tinc la sort de tenir bones relligadures que puc mostrar al qui faci l'honor de visitar-me, al mateix temps d'altres que porten les firmes dels primers enquadernadors de França i comparant-les, es veurà bé que la nostra relligadura de bibliòfil no ha anat devallant fins a morir sinó que està a més altura que mai.

F.